

Hračky, dívky a chlapi

Neberte holkám dinosaury!

Ten den si pamatuju přesně. Bylo krásně, vykračovala jsem si se čtyřletou dcerou ze školky a ona povídá: „Mami, dneska jsem parasaurolophus.“ V tu chvíli mě zavalily pocity pýchy. Ne že bych tušila, co je parasaurolophus, ale moje dcera to zjevně ví, takže je fakt chytrá! Dneska už vím, že příhodnější reakce by byla začít mlátit hlavou do zídky, kterou jsme právě míjely.

text Lucie Rybová / foto Profimedia.cz a Veronika Kostíková

Vstupujete do obchodu. Jste tu prvně, zmateně se rozhlížíte. Pravá strana je vymalována růžově, levá modře. Kdybyste ještě stále váhali, písmena, každé o velikosti pětiletého dítěte, vám napovědí: KLUCI – HOLKY. Potřebujete koupit dárek Honzíkovi, čili zamíříte do modré části. Takže co tu máme: draci, auta, zbraně, lego. Jenže Honzík miluje Ledové království. Kde je sněhulák Olaf nebo sáně se sobem Svenem? „To musíte naproti, hned za plyšákama a panenka,“ radí prodavačka a ukazuje do absolutně nejrůžovější části obchodu, až úplně do rohu. A teď kvízová otázka: koupíte synovi kamarádka něco z růžové sekce? Neurazí se? Hodí se kupovat klukovi holčičí hračky?

BOJ ZAČÍNÁ

„Vážený obchode, chtěla jsem u vás koupit set pro malé paleontology, ale uvádíte, že je určen pro kluky. Já ho chtěla pro dceru.“ Tuto větu jsem napsala jednomu našemu modernímu internetovému hračkářství. Brzy po té události u zídky jsem totiž narazila na zed' jinou. Má dcera miluje dinosaury a já toho pro ni nemohu moc udělat. Zatímco všichni její klučičí spolužáci

mohou mít s dinosaury veškeré oblečení, včetně spodního prádla, kalhotky s dinosaury neexistují. Už je sháním rok. Ani pyžamko, tričko nebo boty. Musíte prostě do modré části obchodu. Pro oblečení obvykle tmavě modré a široké, na útlou postavu dcery dost nevhodné. „Ty šaty jsou hezký, mami, ale s dinosaurama neměli?“ vítá mě po návratu z nákupů Míša. Rodič roku zcela jistě nebude. „Neměli,“ odpovídám snad už postě.

A tak jsem se rozhodla nerezignovat a bojovat za přátelství mezi holkama a dinosaurama. Asi tušíte, jak to skončilo. Set pro malé paleontology nemáme ani po roce. Prý si dělali průzkum, podle kterého rodiče, a hlavně prarodiče, opravdu nutně potřebují poradit, které hračky se hodí pro jejich potomky. Bezva. Takže je na nás, matkách „divných“ dcer, abychom celému příbuzenstvu vykládaly, že ano, opravdu máme rády dinosaury, ano, některé druhy víc než jiné, a ne, nemusí být růžoví. Na prodavačky kašlete.

NA HRAČCE ZÁLEŽÍ

„Přestože se může zdát, že svět je rozdělen na mužský a ženský, nejde o nic přirozeného,“ říká Marcela Linková,

vedoucí Národního kontaktního centra Gender a věda při Sociologickém ústavu Akademie věd ČR.

Odpovídá tak na otázku, zda preference barev či určitých hraček vyplývají z naší podstaty. A dodává: nejenže to přirozené není, ale může to být naopak škodlivé.

„Nejdůležitější vlastností našich mozků je neuroplasticita, což znamená, že jejich strukturní a funkční organizace se celý život proměňuje na základě životních zkušeností,“ vysvětluje Linková s tím, že kritickým obdobím je třetí až sedmý rok života, kdy jsou naše mozky na stimuly z vnějšího prostředí nejcitlivější, i když se mozek proměňuje celý život. „Podněty, se kterými se mozek setkává, pak proměňují to, jak funguje, jak je propojen,“ dodává.

Zjednodušeně řečeno, na hračky obzvláště záleží. „To, s jakými hračkami si děti hrají, má značný vliv na to, jaké dovednosti se u nich rozvíjejí. Silně genderově stereotypní výchova a hračky tak budou potlačovat či naopak rozvíjet určité dovednosti a emocionální prožívání,“ říká vědkyně s tím, že to není dobrá zpráva ani pro děti, ani pro společnost jako celek. Protože tím,

Průzkum. 74 procent rodičů si uvědomuje, že k chlapcům a dívkám přistupujeme odlišně, a šest z deseti rodičů si myslí, že to má na děti negativní vliv. 66 procent rodičů by si pak přálo, aby výrobci hraček nabízeli své produkty oběma pohlavím.

Zdroj: Fawcett Society

že dětem podsouváme jen určitý typ hraček, bráníme rozvoji jejich dovedností, schopností a prožívání světa tak, jak je to možné. A proč pro společnost? „Protože se tak ochuzujeme o talenty, které sněrujeme do úzko-profilových šablon. Přitom abychom byli schopní řešit světové problémy před námi, potřebujeme všechny – s nejširší variabilitou zkušeností, protože ta pomůže s adaptabilitou na nové situace. A to budeme potřebovat všichni,“ dodává socioložka.

Nejde vlastně o to, jakou barvu hračka má nebo jak moc má panenka štíhlý pas. Jde spíš o to, jaký druh hraček je primárně určen pro které pohlaví.

Profesorka psychologie Judith Elaine Blakemore z Purdue University Fort Wayne v americké Indianě vzala více než sto hraček a rozdělila je do šesti kategorií od typicky klučičích, jako jsou vojáci a zbraně, až po výhradně holčičí, jako jsou barbie nebo šperky.

Když se blíže podívala na to, jakou přidanou hodnotu ony hračky mají, zjistila, že dívčí hračky jsou obvykle spojovány s péčí o vzhled, péčí o druhé a domácími pracemi, zatímco klučičí se pojí se soutěživostí, agresí a nebezpečím.

„Hračky, které byly hodnoceny jako vzdělávací a rozvíjející fyzické, kognitivní, umělecké a jiné dovednosti, byly obvykle zařazeny do kategorie neutrální nebo mírně chlapecké. Došli jsme k závěru, že silně genderově typizované hračky méně podporují optimální vývoj než hračky neutrální nebo mírně genderově typizované,“ shrnula svůj výzkum na webu National Association for the Education of Young Children, významné americké neziskové společnosti, která sdružuje učitele předškolních dětí i jejich rodiče.

„Skoro se tak chce říct, že takové hračky předjímají role, které mají děti později v životě plnit – na straně dívek jsou to repetitivně domácí práce, starostlivost o druhé a to, že váš hlas a potřeby nejsou tak důležité. Na straně kluků pak aktivita a průraznost,“ komentuje rozdělení hraček Marcela Linková s tím, že výzkumy

DĚLENÍ HRAČEK PODLE POHLAVÍ POMÁHÁ UDRŽOVAT GENDEROVÉ STEREOTYPY.

také ukazují, že kluci, kteří si nehrají s panenkami, si neosvojí dovednosti jako empatie a starostlivost, což si pak přenášejí do dospívání a dospělosti. Dětské hry a hračky tak podle ní napomáhají udržovat a reprodukovat genderové stereotypy ve společnosti.

MODRÁ JE ROZBITÁ

„Prosím tě, sehnali jsme mikinu s dinosaurem, ale je klučičí, tak jsme vzali šedivou, snad to nevádí...“ šeptá mi na oslavě mé dcery kamarádka. Přátelství mezi matkami jsou křehká a odvíjí se právě od dětí. Našlapujeme kolem sebe a nechceme tu druhou urazit třeba chlapeckými oděvy. Taky se pořád dokola omlouváme.

Střih. Další oslava. Vybírají se kelímky na šampaňo. K dispozici je modrý s vesmírem, růžový s jedno-rožcem a neutrální s různými barvami. „Já chci modrý!“ křičí jedna z holčiček a maminka hned s omluvným úsměvem dodává: „My jsme na modrou.“ Omlouváme sebe a omlouváme se i za své děti. Za jakékoliv jejich vybočení z normy. Čímž ten stereotyp vlastně jen podporujeme. Napadá mě, že jestli chodí nakupovat do stejné prodejny se zdravou obuví jako my, posedlost modrou barvou je asi brzy přejde. Když jsme odmítly nabízené růžové a světlounce šedivé sandálky, které by nevydržely ani první cestu na písek, přinesla prodáváčka odněkud ze zadní části skladu jedny zapomenuté, námořnický modré. „Pak už jedině tyhle, ale jsou takové... modré... tak nevím, jestli se hodí...“ povídá, opět omluvně, jako by říkala, že modré jsou vlastně rozbité. „Ty jsou přece nejlepší!“ říkám rychle a doufám, že tu její průvodní řeč moje

holky nezaregistrovaly. A mimochodem, byly opravdu skvělé!

LEGO A TI DRUZÍ

Problém s modrými botami se netýká jen České republiky. Zákaznické oddělení německého výrobce barefootové obuvi Wildling Shoes často odpovídá na dotazy, které boty jsou pro kluky a jestli nemají spíše holčičí barvy. Rozhodli se totiž své boty nedělit do kategorií dámské/pánské nebo holčičí/klučičí. Dělit je prostě podle velikostí.

„V Německu jsme spíš výjimkou, zákazníci jsou obvykle nuceni vybrat si kategorii dívka nebo chlapec hned po vstupu na stránku, aby si vůbec mohli prohlédnout nabídku. Chlapecké a pánské modely jsou pak často širší, pohodlněji střižené a také funkčnější. Dívčí boty mají naopak často vyšší podpatky, a to i ve velikostech pro batolata,“ popisuje prostředí e-shopů s botami v Německu Anna Yona, zakladatelka společnosti Wildling Shoes. Ta za svůj novátorský přístup k podnikání získala i několik ocenění.

„Jenomže nohy nemají různé potřeby v závislosti na pohlaví. Každá noha by měla mít co největší volnost a flexibilitu. Koneckonců ani barvy nejsou přiřazeny k pohlavím jako takovým. Každý člověk by měl mít možnost zvolit si barvy nebo styl individuálně, bez jakýchkoli kategorií, aniž by měl pocit, že to vlastně odporuje takzvané normě,“ vysvětluje své stanovisko.

Měnit se ve Wildling Shoes rozhodně nehodlají. „Po prvotním překvapení, které je prostě dáno naší výchovou, přichází spíš úleva. Ženy s větší nohou se například nemusí trápit tím, že jsou nuceny chodit do pánské oddělení pro vyložené pánské boty,“ dodává.

Byť patří v tomto směru spíš mezi první vlaštovky, nejsou jediní. Minulý měsíc oznámil jeden z největších výrobců hraček světa, dánská společnost LEGO, že své výrobky už nebude dělit podle pohlaví na klučičí a holčičí. Budou prostě určeny pro všechny děti, ať už si chtějí postavit pohádkový hrad, zahradu, nebo kamion.

Nová kniha. „Moc věcí pro holky, co milují dinosaury, neseženete. Šít neumím, tak jsem jim napsala knížku,“ říká autorka.

Nerohodli se hned, protože (řečeno ošklivě) o byznys jde až na prvním místě a (řečeno jemně) snažit se změnit společnost jde lépe, pokud nedáváte všanc vlastní živobyti. Než k tomuto kroku manažeři firmy přistoupili, nechali si vypracovat průzkum mezi sedmi tisíci rodiči a dětmi ve věku mezi šesti a čtrnácti lety, mimo jiné i z České republiky. Z něj krom jiného vyplynulo, že stavebnici vnímá většina rodičů jako hračku určenou spíš pro kluky. Takže jejím zpřístupněním i druhému pohlaví se vlastně otevírá cesta k většímu trhu.

Podle průzkumů by to mohla být právě změna v náhledu rodičů, která má napravit zaběhlé rozdělování hraček. Významná britská nezisková organizace Fawcett Society provedla rozsáhlý výzkum zaměřený na genderové stereotypy a zjistila, že mnoho rodičů si uvědomuje, že k chlapcům a dívkám přistupujeme odlišně, a poměrně velká část rodičů si myslí, že to má na děti negativní vliv. Šestašedesát procent rodičů by si pak přálo, aby výrobci hraček nabízeli své produkty oběma pohlavím.

ANO, UŽ JSEM TO VYGOOGLILA. PODLE WIKIPEDIE JE TO MOJE „TO“ JASNÝ TOMBOY.

I když v Evropě změny fungují zatím na úrovni jednotlivých firem, zákonodárci v Kalifornii se rozhodli pro radikálnější krok: uzákonili, že velké obchody musejí mít genderově neutrální část se zbožím pro děti. Obchodníci mají tři roky na to, aby odstranili striktní rozdělení na růžovou a modrou barvu a zavedli společný prostor pro genderově neutrální hračky a výrobky pro děti.

Jak popsala ČTK, autorem zákona je člen kalifornského zákonodárského sboru, demokrat Evan Low, který se podle svých slov nechal inspirovat desetiletou dcerou jednoho z členů

svého týmu. Ta se divila, proč je pro ni některé zboží v obchodě „zakázané“ jen proto, že je dívka.

KDO JE TADY DIVNÝ?

Když se vám to stane jednou, dvakrát, desetkrát, ještě to můžete přičítat okolí. Hloupé poznámky, údiv, rádoby laskavé omluvy. Ale když se takhle jinakost stane součástí vašeho života, začínáte pochybovat. Co ale s tím? Mladší dceru, tu z toho ještě dostaneme, ta to jen chytá od starší. Obleceme ji do růžové a přikoupíme panenky a vařečky, protože si aspoň ráda hraje v kuchyňce a občas vezme do ruky i panenku. Ale ta starší? Jaká že to jsou ta další pohlaví? Ke kterému z nich patří „to“, co se obléká v klučičím oddělení, má rádo dinosaury a vrhá se do všech sportovních počínů a soutěží? A... bojím se to říct, taky „to“ baví vesmír a... a to si prosím už opravdu nechte pro sebe... stavebnice! Tohle bude ještě oříšek.

Ááá, ano, už jsem to vygooglila. Podle Wikipedie je to jasný tomboy – „dívka, která vykazuje vlastnosti tradičně připisované klukům, včetně toho, že

nosí maskulinní oblečení anebo se zabývá aktivitami, které jsou většinou klučičí doménou“ – konec citace. A je to tu. Už má i své heslo na Wiki. Proč jsem si toho až do oné cesty ze školky nevšimla? Jak to, že mi vždycky přišla prostě jako úžasná, odvážná a zvědavá holka?

Dobře, konec téhle absurdní nadsázky. Kdy si ale ona sama začne všimát všech těch poznámek učitelky o tom, že kluci „líp počítají“, a spolužáků, že „puzzle s dinosaurama a drakama nejsou pro holky“? Těch „chápavých“ pohledů a naoko vlídnych průpovědek o tom, že je to sice klučičí, ale taky jí to ehm... třeba... sluší... co by ne.

POSMĚCH JAKO POSMĚCH

„Pokud se dítě nadchne pro určitou aktivitu, zažívá v ní radost a něco se jejím prostřednictvím učí, a najednou přijdou od okolí, a často i od vyučujících a rodičů, reakce údivu, posměchu či přímo odmítání, může reagovat jen dvojnásobkem,“ popisuje Irena Smetáčková z Katedry psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. „Buď se zatvrdí a v aktivitách pokračuje, čímž se však emočně vzdaluje od těch, kteří ho nepřijímají, nebo své chování raději změní, aby se nevystavovalo nesouhlasu.“

Nicméně ono zatvrzení je pro děti obtížné. „Ten, kdo stojí proti většině, proti normě, zákonitě čelí útokům, že je nenormální. A to člověku může zakládat pochybnosti, zda to, jaký je a jak se chová, je správné. Pochybnosti se mohou týkat až pocitu hodnoty sebe sama a sebeúcty,“ dodává psycholožka s tím, že je pak docela pochopitelné, když se raději přizpůsobí většině, ať už veřejně jen naoko, nebo i vnitřně.

U holek to podle průzkumů ještě není tak děsivé. Když si hrají s klučičími hračkami, reaguje okolí překvapeně, ale ne nutně posměšně. Kluci to mají horší. Ti za hraní si v kuchyňce či tlačení kočárku často sklídí výsměch.

„Posmívání znamená, že je dítě devalvováno, není druhými bráno vážně, není přijímáno takové, jaké je, což je vždy zraňující,“ hodnotí situaci psycholožka.

Ilustrace Adéla Sedláková

NÁZEV KNIHY ZÁHADA JEDNOHO DINOSAURA NAJEDNOU DOSTÁVÁ ÚPLNĚ JINÝ NÁBOJ.

„Když se děti druhým posmívají kvůli tomu, že nosí brýle nebo mají obnošené oblečení, jistě bychom řekli, že takové vrstevnické chování není v pořádku, a měli bychom jako dospělí proti němu zakročít. Stejně to platí i v případě posmívání se za chování neobvyklé vzhledem k genderovým normám.“

HLAVOU DO ZÍDKY

Moje názory jsou jasné. Můj aktivismus zřejmý. Jenže vsadíte na rovnost pohlaví všechny své úspory? Dinosaurí posedlost u nás doma vyústila v pohádkovou knížku. Spíš

takovou vědecko-pohádkovou. Hlavní postava v ní odhaluje tajemství úplně nového druhu dinosaura. Poznává svět druhohor a snaží se zjistit, kdo je neznámý dinosaur, který si říká Burák. S každou kapitolou dítě dostane několik dílků skládačky, díky které v poslední, 24. kapitole všechno zjistí.

Vám to říct můžu. Je to první český dinosaur, který má krásné jméno po kreslíři Zdeňku Burianovi, Burianosaurus. Jenže hlavní postava knížky je, tedy kromě toho dinosaura... HOLKA. Logicky. Knížka vznikla pro mé dcery. Jenže v jednu chvíli jsme se doma rozhodli, že si ji nenecháme jen pro sebe, ale pošleme ji do toho opravdového světa tam venku. Do toho dělného na růzovou a modrou část.

A tak jednoho večera doma sedíme a diskutujeme nad tím nápadem a mě najednou napadá: Koupí mámy svým klukům knížku, kde dinosaurí tajemství rozkrývá holka? Nebo právě vyhadujeme všechny své úspory na výrobu dvou tisíc sofistikovaných táčů na kafe? Neměla bych celý příběh přepsat a ten kouzelný žraločí zub, který přivolá záhadného Buráka, vrazit do ruky Honzíkovi nebo Kájovi? Ještě je čas!

Zoufale volám kamarádce, matce dvou kluků uprostřed dinosaurího období. „Kdyby existovaly obě varianty, schválně vezmu tu s holkou,“ říká mi. „Tohle dělení světa je přece absurdní. Nechci, aby si moji kluci mysleli, že holky patří do kuchyně.“ Bezva.

Jenže kolik takových bude? Titul knížky *Záhada jednoho dinosaura* najednou dostává úplně jiný náboj. A na tuhle záhadu odpověď neznám. Myslím zase na tu zídku, do které jsem možná měla raději bušit hlavou. Bum, bum, bum. Proč jsem tehdy neřekla „Kašli na parasaurolofa (protože dnes už vím, že se to takhle skloňuje), buď radši duhový jednorozec“! Místo toho jsem řekla „Kdo? Jak vypadá?“. A před pár dny slavnostně pokřtila 144 stran dobrodružství jedné malé holky a záhadného dinosaura. ●

*Autorka je stálou spolupracovnicí
Reportéra a zakladatelkou
malého nakladatelství
vzdělavacích her Zvědavci.*